

**SUOMEN SAAMELAISKÄRÄJIEN PUHEENJOHTAJAN,
KLEMETTI NÄKKÄLÄJÄRVEN PUHE
ILMASTONMUUTOS JA TULEVAISUUS SAAMELAISKULTTUURIN KANNALTA**

**TULEVAISUUSFOORUMI: ILMASTONMUUTOS JA SIIHEN SOPEUTUMINEN,
19.4.2010 ROVANIEMI**

Arvoisa ympäristöministeri Lehtomäki, hyvä puheenjohtaja ja ilmastopoliittinen asiantuntija sekä seminaarivieraat!

Kiitokset kutsusta tähän tärkeään tilaisuuteen ja tuon ilolla saamelaiskäräjien tervehdyksen tähän tilaisuuteen. Ilmastonmuutoksantorjunta ja haittojen vähentäminen on tärkeää kaikille alkuperäiskansoille, erityisesti arktisen alueen alkuperäiskansoille ja heidän kulttuurinsa säilymiselle. Arktisten alkuperäiskansojen, kuten saamelaisten, kulttuurit ovat sidoksissa luonnonresurssien kestäväan käyttöön. Arktisille alkuperäiskansoille on yhteistä läheinen luontosuhde, ja kansat pitävät itseään osana luontoa ja kokevat myös olevansa sen suojelijoita.

Minulla on ilo kertoa, että viime viikolla kolmen maan saamelaiskäräjien ja Venäjän saamelaisjärjestöjen yhteistyöelin, saamelainen parlamentaarinen neuvosto, hyväksyi ensimmäisen ilmastostrategiansa, jota laajennetaan kuluvana vuonna ilmastopoliittiseksi asiakirjaksi. Strategiassa keskitytään erityisesti vaikuttamaan Meksikon tuleviin ilmastoneuvotteluihin ja valtioihin, jotta ne huomioisivat saamelaisten tarpeet ilmastonmuutospäätöksenteossa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Saamelaisille on tärkeää, että Meksikon ilmastoneuvotteluissa sovitaan laillisesti sitovista päästörajoituksista ja maapallon keskilämpötilan nousu pysäytetään.

Suomi on asettanut kolmivuotiskaudelle arktisen neuvottelukunnan. Ympäristönsuojelu- ja ilmastonmuutuskysymykset ovat tärkeimpiä asioita, jotka Suomen arktisessa politiikassa tulee huomioida. Alkuperäiskansoille ilmastonmuutoksen torjuminen ja sen haittojen vähentäminen sekä oikeus puhtaaseen, alkuperäiseen luontoon on myös ihmisoikeuskysymys. Toivon, että arktisen neuvottelukunnan työssä seurataan eduskunnan tahtoa ja saamelaiskäräjien tahtoa ja huomioidaan sekä alkuperäiskansojen oikeudet että ilmastonmuutoksen haittojen vähentäminen läpäisevänä periaatteena Suomen arktisessa politiikassa.

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä ulkoministeri Stubbin esitystä saada EU:n arktinen tiedotusyksikkö Rovaniemelle. Näen kuitenkin, että tiedotusyksikkö on yksistään riittämätöntä. Yksikkö voisi olla osa EU:n ulkohallintoa ja vastata osaltaan myös EU:n sisä- ja ulkopoliittisista suhteista alkuperäiskansoihin, koordinoida myös koulutus- ja tutkimuskysymyksiä, koska Arktisen Yliopiston sihteeristö sijaitsee Rovaniemellä, ja myös vastata Euroopan unionin ilmastonmuutospoliitikasta. Toivon lisäksi, että yksikössä huomioitaisiin myös biodiversiteettisopimuksen konteksti. Sopimuksen artikkelit 8(j) ja 10(c) koskevat alkuperäiskansoja, ja olisi luontevaa, että biodiversiteettisopimuksen toimeenpanotehtäviä näiden tehtävien osalta siirrettäisiin Rovaniemelle. Jos EU hakee myöhemmin arktisen neuvoston tarkkailijajäsenyyttä, Rovaniemen yksikkö voisi toimia tämän yhteistyön sihteeristönä. Olisi tärkeää keskittää Euroopan Unionin ilmastonmuutos-, arktista ja alkuperäiskansoosaaamista Suomeen.

Haluan myös korostaa, että Suomi on edesauttanut YK:n alkuperäiskansajulistuksen syntyä ja myös allekirjoittanut julistuksen. Suomi ei ole kuitenkaan toimeenpannut julistusta lainkaan, vaikka julistus velvoittaa Suomea. Kaikissa ilmastonmuutostoimenpiteissä ja –politiikassa tulee huomioida alkuperäiskansajulistuksen velvoitteet ja pyydän valtioneuvostoa ja ympäristöministeriötä kiinnittämään tähän huomioita.

Kuluva vuosi on luonnon monimuotoisuusvuosi. Valitettavasti vuosi ei ole saanut niin suurta roolia yhteiskunnassa, politiikassa ja viranomaisten toiminnassa kuin olisi toivonut. Luonnon monimuotoisuus jatkaa valitettavasti köyhtymistään. Ilmastonmuutos tulee lisäämään luonnon köyhtymistä entisestään, ja uudet tulokaslajit tulevat uhkamaan saamelaisten kotiseutualueen luonnon monimuotoisuutta vaikuttaen niin perinteisiin saamelaislinkeinoihin kuin koko saamelaiskulttuuriin. Luonnon monimuotoisuutta suojeleva biodiversiteettisopimus on tärkeä sopimus myös saamelaisille,

koska se velvoittaa turvaamaan luonnon monimuotoisuuden säilymisen ja turvamaan luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon, käytänteiden ja innovaatioiden tulevaisuuden. Sopimus myös edellyttää kulttuuristen perinteiden kunnioittamista luonnon monimuotoisuuden suojelemissa.

Saamelaisten luontoon ja perinteisiin elinkeinoihin liittyvä perinteinen tieto ilmenee saamen kielen laajassa luontoon liittyvässä terminologiassa, elinkeinokäytänteinä ja luonnonkäyttötavoissa. Kaikki saamelaiset elinkeinot, niin poronhoito, kalastus, metsästys, keräily kuin saamen käsityö ovat riippuvaisia luonnon monimuotoisuudesta ja toinen toisistaankin. Saamen käsityö esimerkiksi on riippuvainen poronhoidon, luonnon ja kalastuksen sekä metsästyksen raaka-aineista.

Ilmastonmuutos tuo uusia tulokaslajeja saamelaisten kotiseutualueelle ja voi uhata uhanalaisia tundran eliöstötyyppejä. Saamelaisten kotiseutualueen tunturiluonto on haavoittuva, ja saasteet ja ilmaston lämpeneminen voivat uhata luonnon tasapainoa ja kantokykyä. Ilmastonmuutoksen haittoja tulisi pystyä pienentämään juuri saamelaisten kotiseutualueelle. Se on suorastaan Suomen velvollisuus, koska Suomea velvoittavat sekä perustuslaki että kansainväliset sopimukset turvaamaan saamelaiskulttuurin tulevaisuus. Saamelaiskulttuuri ja sen perinteiset elinkeinot ovat riippuvuussuhteessa toisistaan ja luonnosta. Ilmastonmuutos ja sen tuomat tulokaslajit, lisälumisuus ja epävakaat sääolot voivat häiritä tätä tasapainoa ja uhata muutenkin uhanalaisen saamen kansan ja kielen tulevaisuutta.

Tutkimusten mukaan poronhoito osaltaan turvaa saamelaisten kotiseutualueen luonnon monimuotoisuutta lannoittamalla köyhää tundraluontoa. Laiduntaminen turvaa myös tundra-alueen perinnekasvien tulevaisuutta. Laiduntaminen ehkäisee tundra-alueen luonnon pajukoitumista ja poronhoito voi olla tärkeä tekijä taistelussa uusia tulokaslajeja vastaan.¹

Tutkijoiden mukaan ilmastonmuutos tulee lisäämään sadantaa huomattavasti. Paksu lumikerros voi estää porojen ravinnonhankinnan, koska ne eivät jaksa eivätkä yllä kaivaa maanpintaan asti. Poromiesten havaintojen mukaan pysyvä lumi tulee yhä myöhemmin. Epävakaat säät voivat johtaa paksuhkon jääkerroksen muodostumiseen maanpintaan ennen pysyvää lunta tehden mahdottomaksi ravinnon kaivuun lumi- ja jääpeitteen alta. Säiden epävakaas voi johtaa myös siihen, että lumenpintaan muodostuu paksu jääkerros, jota porot eivät saa rikki koparoillaan. Porojen ravinnonhankinta tulee vaikeutumaan merkittävästi.

Ilmastonmuutos voi johtaa dramaattisiin muutoksiin saamelaisporonhoidossa ja koko saamelaisporonhoidon kulttuurinen harjoittamismalli voi olla vaarassa jos maapallon lämpenemistä ei pysäytetä. Ravinnonhankinnan vaikeutuminen voi johtaa tarpeeseen porojen pysyvälle ruokinnalle lisäten poronhoidon kustannuksia ja muuttaen poronhoidon harjoittamisen kulttuurista perinnettä. Myös porojen aitaaminen voi tulla kyseeseen talvisin. Tämä johtaa porojen kesyyntymiseen. Poroja ei tällöin tarvitse hakea kaukaa, koska ne pysyvät luontaisesti ruokintapaikan läheisyydessä. Laaja saamelainen maasto- ja paikannimituntemus heikkenee tällöin. Porojen tunnistaminen ei olisi enää niin tärkeää, koska niitä ei tarvitsisi laajasti koota ja tarve korvamerkitsemiselle uhkaisi jäädä pois käytöstä kuten korvamerkkeihin liittyvä kulttuurinen tietämys tämän mukana. Poronhoitoterminologia uhkaisi vähetä kuten myös siihen liittyvä perinteinen tieto.

Ennen poronhoidossa saamelaiset ovat sopeutuneet ympäristössä ja toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin vaihtamalla laitumia ja asuinalueita. Nykyisin tämä ei ole mahdollista valtakunnan välisten rajojen sulkeutumisen, valtakulttuurin hallintomallin ja lainsäädännön sekä kilpailevien maankäyttömuotojen johdosta. Saamelaisporonhoidon siitajohtoinen poronhoitomalli on tunnus-

¹ Ks. esimerkiksi Anu Pajunen 2010.

tettava kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Saamelaisporonhoidolle on turvattava riittävät laitumet ja elinolosuhteet, jotta porosaamelaiskulttuurilla on edellytykset säilyä.

Saamelaiskäräjille tulee antaa suurempi määräysvalta oman alueensa hallintaan ja ohjaukseen, koska se antaa parhaimmat mahdollisuudet sopeutua ilmastonmuutokseen saamelaiskulttuurin lähtökohdista käsin. Saamelaisille ilmastonmuutos on ihmisoikeuskysymys, koska ilmastonmuutos voi johtaa saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kielen ja kulttuurin toimintaedellytyksien heikkeneemiseen. Valtioiden tulee sitoutua turvaamaan kokonaisvaltaisesti saamelaiskulttuurin toimintaedellytykset ja saamelaisten ihmisoikeuksien toteutuminen myös ilmastonmuutoksessa. Parhaiten nämä toteutetaan toimeenpanemalla valtion kansainväliset velvollisuudet ja turvaamalla saamelaiskulttuurin elinmahdollisuudet saamelaiskulttuurin lähtökohdista käsin.

Suomen saamelaisten kotiseutualueella ilmastonmuutokseen sopeutumisesta päätetään ennen kaikkea maakuntakaavoituksessa, luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa ja elinkeinojen ohjauksessa, jotka tulisivat olla osaltaan saamelaiskäräjien ohjauksessa. Sopeutumisen edellytys on ennen kaikkea päästöjen vähentäminen ja ilmastonmuutoksen sopeutumistyön resursointi kansallisella tasolla.

Suomen tulee laatia ilmastolaki. Näen, että ilman lainsäädännöllistä ohjausta ilmastonmuutoksen torjunta ja sen vaikutuksien minimointi ei toteudu riittävästi. Lainsäädännössä tulee käsitellä ilmastomuutosta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomen tulisi myös laatia ilmastonmuutoksen sopeutumisstrategiat. Saamelaisten kotiseutualueelle tulee laatia oma sopeutumisstrategiansa yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Ilmastonmuutos ja sen tuomat kielteiset vaikutukset voivat johtaa saamelaisten kasvavaan poismuuttoon pois perinteisiltä alueiltaan perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamismahdollisuuksien heiketessä. Varautumisstrategioissa tulee pohtia poismuuton vaikutusta saamelaiskulttuurin tulevaisuuteen ja saamelaisten alkuperäiskansa-asemaan sekä etsiä keinoja, miten poismuuttoa saamelaisten asuttamilta alueilta voidaan estää. Saamelaisten laaja poismuutto pois perinteisiltä alueiltaan vaarantaa saamelaiskulttuurin, sen perinteisen tiedon ja perinteisten elinkeinojen tulevaisuuden.

Kaikki saamen kielet ovat Unescon luokituksen mukaan uhanalaisia. Saamen kieli ja sen sisältämä luokittelujärjestelmä kantaa saamelaiskulttuuria ja sen perinteitä sukupolvelta toiselle. Suomessa puhuttavista saamen kielistä inarinsaame ja koltansaame ovat erittäin uhanalaisia. Pohjoissaamen asema ei ole myöskään turvattu ja erityisesti saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta uhkaa saamen kielten tulevaisuutta. Kieli heijastaa kulttuuria, sen elinkeinoja ja luonnonympäristöä ja se on kehittynyt laajassa vuorovaikutuksessa ympäröivän todellisuuden kanssa. Ilmastonmuutos, sen tuomat kielteiset vaikutukset saamelaisten elinmahdollisuuksiin ja elinkeinoihin voivat tuoda uhkia saamen kielen tulevaisuudelle. Ilmastonmuutoksen varautumissuunnitelmassa ja sopeutumisen resursoinnissa on huomioitava saamen kielten asema ja turvattava saamen kielten säilyminen. Saamen kielen ja sen elinkeinoihin liittyvän tietämyksen säilyminen edellyttää, että saamelaiselinkeinot säilyvät elinvoimaisina.

Ilmastonmuutokseen varautuminen ja osallistuminen ilmastonmuutospäätöksentekoon on saamelaisille hyvin tärkeää. Olemme pyrkineet edistämään yhteistyötä ilmastoasioissa ja resursoineet vähäisiä resurssejamme luonnon monimuotoisuuden ja ilmastonmuutokseen liittyvien asioiden hoitoon. On kuitenkin tosiasia, että niin kauan kun resurssitasomme säilyy näin alhaisena eikä rahoitustarpeisiimme vastata, emme voi hoitaa muiden lakisääteisten tehtäviemme ohella riittävästi edunvalvontaa ilmastonmuutosasioissa. Vetoankin, että saamelaiskäräjille turvataan riittävät resurssit hoitaa saamelaisille niin tärkeää tehtävää ympäristö- ja ilmastonmuutosasioissa.

Arvoisa ympäristöministeri, hyvät seminaarivieraat,

Ilmastonmuutoksen vaikutuksien selvittäminen ja haittojen tutkiminen edellyttää tutkimusta, eri viranomaisten yhteistyötä ja yhteistyötä kansainvälisellä tasolla. Ilmastonmuutoksen hillitseminen on asia, joka on tehtävä tänä vuonna. Ympäristö ja arktiset alkuperäiskansat eivät voi odottaa kansainvälisen yhteisön jähkailua enää kauaa. Meksikon kokous on vasta alku. Odotan, että yhteistyö ilmastonmuutoksen haittojen minimoimisessa tiivistyy saamelaiskäräjien ja valtioneuvoston kesken ja että kansainvälisessä ilmastonmuutospäätöksessä käsitellään ilmastonmuutosta ihmisoikeusky-symyksenä ennen kaikkea alkuperäiskansoille. Toivon, että luonnonsuojelutoimenpiteitä arvioitaessa tehdään läheistä yhteistyötä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaisten kotiseutualueen luontotyypit ovat syntyneet saamelaiskulttuurin ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen, erityisesti saamelaisporonhoidon vaikutuksen myötä. Saamelaisporonhoito tukee luonnonsuojelua ja saamelaisen kulttuurimaiseman säilymistä. Erilaisissa luontotyypien suojelutoimenpiteissä ei saa sulkea poronhoitoa pois siitä ympäristöstä, jonka syntyyn se on osaltaan vaikuttanut.

Kiitos kun sain tuoda tervehdykseni tähän tilaisuuteen.